

ZAPIS DRAGUTINA LERMANA O E. W. BLEYDENU

Dragutin LERMAN (1863—1918), afrički putnik i istraživač, član ekspedicije u Kongo, ostavio je za sobom još neobjavljeni dnevnik (čuva se u Arhivu JAZU) i vrijednu etnografsku zbirku, izloženu u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Autor ovog priloga priprema izdavanje Lermanove pisane ostavštine iz koje, za ovu prigodu, izdvaja kraći zapis.

1. siječnja 1889. Lerman je u dnevniku zapisao: „29. prosinca godine 1888. dospjeo sam parobrodom 'Ambiz' u Monroviu nazad, da nastavim unovačenje vojnika za Kongo državu. Prispjev na obalu gdje se već oveći broj 'Kru' urodjenika znatizeljno sakupio bio, da vide što je nova. Njekoji koji me od prošle godine poznavahu, pozdraviše me velikim veseljem, što me u nadi uzbodri, da ću novačenjem dostatan broj dobiti.”

Radi prikupljanja ljudi za rad u Kongu, Lerman duže vremena boravi u Monroviji (Liberija) i svoje dojmove ravno unosi u dnevnik.

8. siječnja 1889. u dnevniku je zabilježio: „Jutros nam zastava na 'Svietioniku' javi da se parobrod približuje. Uvjeriv se, da je parobrod kojega očekivah, udesim jedan od mojih kovčega ter spremiv se u čamac odplovismo prema ladji koja je svoje sidro jedno 3 kl. od Monrovie spustila. Parobrod 'Elmina' jedna od modernih ladjah, nije baš velika, nu zaoto veoma udobno udešena i vanredno čista. Više suputnika opazih kao obično veselim licem, ta kako i ne? Ta ljudi vraćajuć se u naručje milih nakon oduljeg otsuća mora da su veseli. Upoznah na parobrodu Dr BLEYDENA, profesora jedne američanske univerze, već oko 15 godina u Liberiji živuć, gdje je takodjer rektorom liberijanske univerze bio. Dr Bleyden crnac je najčistije krvi, nu zaoto čovjek vanredno naobražena duha, čovjek koji je mnogo i mnogo učio, a što je glavno koji i sam misliti¹ Dr Bleyden napisao je krasno djelo o 'Kršćanstvu i Mohamedanizmu' u kojem divnom finoćom čuvstva i ozbiljnošću duha najshodnija za civilizaciju Afrike savjetuje. Ja sam pred više mjeseci čitao njegovo djelo ter sam velikom nasladom učio štovati običaje i forme koje Dr Bleyden proponira.

Zabavljao sam se s njim cio dan ter mi je mnogi savjet ovako naobražena čovjeka na uhar mojeg afričkog života bio. Dr Bleyden obećao mi je svoj' autograph' u knjigu koju je on napisao u Sierra Leoni dati.

Edward Wilmot BLYDEN (1832—1912) svojim tekstovima o sudbini Crne Afrike svrstao se u red najznačajnijih američkih mislilaca XIX stoljeća. Rodom iz Zapadne

¹ Očigledno nezavršena rečenica, a vjerojatno bi stajalo: „koji i sam misliti zna.”

Indije, godine 1850. krene u Sjedinjene Američke Države na studij teologije. Izazvan rasnom diskriminacijom, emigrira iste godine u Liberiju, gdje se djelatno bavi politikom. Godine 1871. bude protjeran iz Liberije, te u Freetownu (Sierra Leone) pokreće list. 1874. vraća se u Liberiju, gdje se bavi politikom i problemom naobrazbe, te tijekom više godina vrši dužnost predsjednika liberijskog sveučilišta.

Intelektuaini doprinos Blydena vidno je značajniji od političkoga. Vjerovao je da crni i bijeli imaju jednake, iako različite mogućnosti, i da crni mogu ostvariti svoje potencijale samo u Africi. Zagovarao je povratak Africi i bio je uvjeren da je panafrički nacionalizam jedino rješenje za Afrikance. Premda kršćanski pastor, smatrao je da je samo kršćanstvo neprikladno za Afrikance. Svoje ideje izrazio je u knjizi *Kršćanstvo, Islam i crnačka rasa* (prvi puta objavljena 1887).²

Lermanovu ocjenu te knjige naprijed smo citirali.

Dr Biserka Cvjetičanin u svojoj studiji *Povijest afričke književnosti* piše: „Nasuprot pokretu crnaštva koji uglavnom obuhvaća pisce francuskog jezičnog izraza, javlja se pokret pisaca engleskog izraza nazvan Afrička ličnost (African Personality)... Kao i crnaštvo, koncepcija afričke ličnosti ima genezu u crnačkoj dijaspori: obje koncepcije vuku korijen iz stava crnog čovjeka prema svijetu, iz odnosa crnog i bijelog čovjeka, pa prema tome i zapadne civilizacije. Ne samo da ta dva pojma imaju izvor u istom kompleksu povijesnih i socioloških čimbenika, već imaju istu polaznu točku, kao pokret i kao teorija, u situaciji Crnaca u SAD, tj. u anglofonskom kontekstu.

Pojam African Personality prvi je upotrijebio liberijski istraživač u oblasti kulture Edward Wilmot Blyden na jednoj konferenciji u Freetownu (Sierra Leone) 1893. On je Afriku gledao kao autonomni entitet: mjesto da istražuje prilagođavanje zapadnih kultura u Africi, kao što su radili njegovi prethodnici i suradnici, uzimajući Evropu kao mjeru, on je zastupao mišljenje da bi trebalo krenuti od specifičnosti afričke ličnosti i kulture koja joj služi kao temelj. Bitna su dva stava: reakcija protiv političke i kulturne dominacije Zapada i revalorizacija afričkog društva i kulture, rehabilitacija i poštivanje njenih vrijednosti. Očito je da Blydenova misao iz 19. st. odgovara Senghorovoj misli naših dana: tu ne možemo govoriti o jednostavnoj sličnosti, već o organskom identitetu.³

Citirani tekstovi – u različitom kontekstu – predstavljaju posvemašnju faktografiju. Kontekst koji nam se čini relevantnim usmjeren je na ličnost Dragutina Lermana. U času kad susreće Blydena Lermanu je 26, a Blydenu 57 godina. Prvi je na početku svog afričkog iskustva, a drugi, autohton svojim porijeklom, već je formirana ličnost. U af-

² Lipschutz, M. R., Rasmussen, R. K.: Dictionary of African Historical Biography H.E. B., London 1978, str. 33.

³ Cvjetičanin, B.: Povijest afričke književnosti Institut za zemlje u razvoju, Zagreb 1976, str. 484–485.

ričkom intelektualcu Lerman prepoznaje kvalitetu. Danas bismo kazali da je uočio njegovu kulturološku dimenziju u svjetlu afričkog poimanja samosvojnosti. Lermanove riječi „Dr Bleyden napisao je krasno Djelo o 'Kršćanstvu i Mohamedanizmu' u kojem divnom finoćom čuvstva i ozbiljnošću duha najshodnija za civilizaciju Afrike savjetuje", nisu ostale bez odjeka u Lermanovu shvaćanju afričke kulture. Pisao je o motivima koji su ga naveli da za svoju zemlju skupi zbirku umjetničkih predmeta iz dalekog Konga. Čitajući njegov dnevnik i dopisivanje koje je s prijateljima u zemlji vodio, stječemo uvjerenje da je Lerman, živeći u Kongu, zavolio ljude te zemlje i da je taj osjećaj htio presaditi u srca ljudi svog rodnog kraja. Mislio je da bi onovremenom Narodnom muzeju, rasadištu prosvjete i kulture, takva zbirka popunila sadržaj i produbila misao. No Lerman je pošao još i korak dalje: pisao je da mnoga nerazumijevanja među ljudima dolaze zbog međusobnog nepoznavanja i bio je uvjeren da će dokumenti crnačke kulture približiti ljude njegova rodnog kraja dalekoj Africi koju je zavolio i dao joj svoje najmuževnije godine.⁴

Zbog svega toga čini nam se vrijednim preispitati i revalorizirati afrički opus Dragutina Lermana, zagovornika ideje o vrijednosnoj jednakosti kultura.

RECORDS OF D. LERMAN ABOUT E. W. BLEYDEN

Summary

Dragutin LERMAN, member of the expedition of the famous British explorer of Africa Henry Morton Stanley, in 1888 lived in Monrovia the capital of the Liberian Republic where he met an educated African dr Edward Wilmot Blyden (1832—1912) a West Indian scholar who settled in Liberia where he published a newspaper and built up a college.

In his diary Lerman wrote about this intelligent and hearty person, prototype of a true African. Lerman was impressed by Blyden's book „Christianity, Islam and the Negro race" first published in 1887. Blyden tried to establish an independent African Church with strong Islamic features, believing that Christianity alone was less suitable for the Africans. In Blyden Lerman found, in many ways, a right handman. Today we know that Blyden's ideas on race relations foreshadowed the philosophy of Aime Cesaire and Leopold Senghor.

---

⁴ Iz neobjavljena dnevnika Dragutina Lermana.